Vajkai Álló Géza

A húsvéti legenda

Ha pedig Krisztus nem támadt fel,
nincs értelme a mi tanításunknak,
s nincs értelme a ti hiteteknek sem.[1]

Bibliai tudósítások

A hit, hogy Jézus feltámadt halottaiból, áthághatatlan választóvonal: aki nem hiszi, nem tekintheti magát keresztténynek. „Igazát hitelesen feltámadása bizonyítja."[2] Saját jóslatától eltérően, ugyan nem 3 nap és 3 éjjel volt a „föld szívében",[3] legfeljebb 1,5 nap és 2 éjszaka, de ezt most ne firtassuk. A teológusok elegáns fordulattal úgyis „harmadnap"-ra változtatták a szöveget.

Az eseményről – meglehetősen ellentmondásos formában – mind a négy evangélium beszámol. Ezekből tudjuk, hogy miután meghalt a kereszten, Jézus testét rögtön péntek délután eltemették egy új, még nem használt sírbarlangban, amelynek bejáratát hatalmas kővel zárták le: „Arimateai József… elment és levette a testet. Nikodémus… vitt mintegy 100 font mirha- és aloékeveréket. Fogták Jézus testét és a fűszerekkel együtt *gyolcsba göngyölték*. Így szoktak a zsidók temetni."[4]

> Amikor a Szanhedrin őrséget kért a sírhoz, Pilátus ezt válaszolta: – „Legyen őrségetek… menjetek, őrizzétek, ahogy csak tudjátok! Erre elmentek, lepecsételték a követ, és őrséget állítottak a sírhoz."[5]

Talán egészen másképp alakul a feltámadási történet, ha néhány asszonynak –, akik tisztában voltak vele, hogy a sírzáró követ együtt sem tudják elhengeríteni, ráadásul a sírt őrzik a Szanhedrin emberei –, vasárnap kora reggel nem támad az alig hihető ötlete, hogy kibontja, és újból megkeni a már bomló bepólyált testet. Nos, a sírlátogatókat meglepetés érte a helyszínen: őrség sehol, kő elhengerítve, üres sír. A továbbiakról négyféle tudósítást kapunk: Máténál az Úr angyala, Márknál egy *fehér ruhába öltözött ifjú,* Lukácsnál *két férfi,* Jánosnál *két angyal fehér ruhában* fogadta őket, és közölte velük, hogy Jézus feltámadt.[6] A leírások kuszasága szembeszökő, különösen, ha meggondoljuk, hogy a két apostol-evangélista, Máté és János *saját szemével* győződött meg az egyetlen kétségbevonhatatlan tényről: a *sír üres volt*.

„.. Nincs közvetlen szemtanú … Jézus feltámasztása tehát nem … történelmileg bizonyítható tény, hanem olyan *valóság*, amelyet csak a *hitben* lehet *megtapasztalni*" – ismeri el kénytelen-kelletlen a mai teológia is.[7]

Nincs észrevétel.

Van viszont egy súlyos jogi probléma. Tudva, hogy a Mózesi törvény szerint sírgyalázásért és hullarablásért megkövezés járt, elgondolkodhatunk rajta, miért nem vonta felelősségre a Szanhedrin a hanyag őröket, és miért nem vádolta be Jézus követőit Pilátusnál azzal, hogy újabb lázadást készítenek elő?

Azazhogy mégiscsak van egy kérdés: hová lett a feltámadt Jézus? Szerencsére a teológusok ezt biztosan tudják: 40 nap elteltével *felemelkedett a mennybe*, 12 apostola előtt. Ezt a bagatell eseményt Márk és Lukács elintézi egy-egy odavetett mondattal, de hát ők nem voltak jelen.[8]

A legműveltebb Lukács érezhette is, hogy nincs ez így rendjén, ezért az Apostolok Cselekedeteiben – jóval később – még egyszer visszatér a témára: „Szenvedése után sokféleképpen bebizonyította, hogy él: negyven napon át ismételten megjelent nekik, *együtt evett velük*, megparancsolta nekik, hogy *ne hagyják el Jeruzsálemet*, hanem várjanak az Atya ígéretére, »Mert János csak vízzel keresztelt, de ti néhány nap múlva a Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni.« Azután, hogy ezeket mondta, a szemük láttára fölemelkedett, és felhő takarta el szemük elől."[9]

Hát így, legalább utólag, meg van magyarázva a dolog. Mindenesetre a két apostol-evangélista, Máté és János, akinek – Lukács szerint – *szemeláttára* történt a csodás mennybemenetel, evangéliumában *egyetlen szót sem ejt róla!*

A halál fullánkja

Életünk, sajnos, véges – nagyon kevesen, tudják ezt bölcs beletörődéssel elfogadni! A túlnyomó többség inkább végtelenre szeretné nyújtani röpke földi létét, mert fél a haláltól, pontosabban attól, hogy mi jön *utána*:

Meghalni – elszunnyadni – és alunni!
Talán álmodni: ez a bökkenő;
Mert hogy mi álmok jőnek a halálban,
Ha majd leráztuk mind e földi bajt,
Ez visszadöbbent….
Mert ki viselné a kor gúny-csapásit,
…
S mind a rúgást, mellyel méltatlanok
Bántalmazzák a tűrő érdemet:
Ha nyúgalomba küldhetné magát
Egy puszta tőrrel?[10]

Még az értelmes ember is mélységesen igazságtalannak érzi a halált, pedig a magyarázat kézenfekvő: az örök élethez – még ha sikerülne is gyatra „alkatrészeink" működőképességét elkoptathatatlanul megtartanunk – végtelen energiára volna szükségünk, ám energiaforrásaink végesek.

A közismert bibliai legenda szerint ősszüleink a hibásak, mert a tudás fájának tiltott gyümölcsét választották, ezért büntetésből ránk – persze magukra is – szabadították a halált, valamint bűnük örök nyomát ez az *eredeti bűn*.

A korábbi teológiai magyarázatok tarthatatlanná váltak, amikor az Egyházi Tanítóhivatal – kénytelen kelletlen – elismerte a multigeneziselméletet, ami kizárja, hogy az emberiség egyetlen emberpártól származzék. Az ellentmondás kiküszöbölése végett – mint már annyiszor – „át kellett értelmezni" a vonatkozó dogmák szövegét.

A „lazítás" ellenére aligha van hívő, aki még sohasem érezte méltánytalannak, hogy Isten olyan bűnért ró ki rá halálbüntetést – vagy akárcsak halálfélelmet is –, amelyben semmi része nem volt, ráadásul eredetére 1600 évig megnyugtató magyarázata sem. A mai teológia szerint *elődeink* személyes bűnei miatt megromlott társadalmi környezetbe születünk, s viselnünk kell az ebből fakadó hátrányokat: „…[az eredeti bűn] egyetemessége a bűn *közösségi jellegén* alapszik, a bűnösségnek olyan dimenzióján keresztül, amely *megelőzi* az egyéni szabad döntést".[11]

Nesze neked szabad akarat!

De a fejtegetés továbbmegy. Először is leszögezi, hogy keresztény felfogás szerint a halál nemcsak egyszerűen az élet vége, hanem egyben végelszámolása, s ennyiben *beteljesedése* is. Továbbá, a halálnak nem puszta tényében, hanem abban van büntetés jellege, hogy a bűnös ellenségként tapasztalja meg. Ezzel szemben a hívő – megerősítve a betegek szentségével – bizalommal és megnyugodva lépi át a küszöböt: számára a halál nem kívülről jövő sorscsapás, hanem belülről fakadó *tett*, amellyel „egészen átadja magát Isten kezébe, akinek a szeretetben elkötelezett életében már… kiszolgáltatta magát".[12]

Józan ésszel azért nehéz elképzelni, hogy valaki *bizalommal várja* halála pillanatát. Inkább úgy látszik, a hívők nem nagyon törekszenek rá, hogy minél előbb elérjék a rájuk váró fantasztikus örök boldogságot, legtöbben inkább gyűjtögetik itt a földön a túlvilági jópontokat, ameddig csak lehet.

Másfelől az ateisták is megnyugodva halhatnak meg, ha úgy érezhetik, hogy életük nem volt hiábavaló, mert – képességeik szerint – valamiben hasznára voltak embertársaiknak. Megnyugvásuk nem Istenbe vetett bizalmukon, hanem azon belátáson alapul, hogy az emberiség csak mikroporszemnyi része véges, folytonosan változó Univerzumunknak[13], amelybe halálunk után visszatérünk: *porból vagyunk és porrá leszünk.* „Tehát lényem minden része elváltozik és ezáltal a világ valamilyen részévé lesz, ez ismét a világ egy másik részévé alakul és így tovább a végtelenségig."[14]

Feltámadás és végítélet

Marad tehát a keserves tény: meg kell halnunk. A hívőknek azonban nem kell félniük, Isten fel fogja támasztani őket. Az évezredes tanítás szerint,

a halál pillanatában lelkünk *elválik* testünktől, ami majd elporlad, miközben (tudatukat őrző!) halhatatlan lelkünk valamilyen meg nem határozott közbülső állapotban *tovább él*.

Ezzel nincs vége a történetnek, mert mindenkinek meg kell majd jelennie a *végítéletre*: a még élőknek testestül, az elhaltak lelke pedig visszakapja eredeti test-ruháját. Isten ítélőszéke elé kerülve, igazságos, de irgalmatlan ítéletben részesülünk: mérlegre kerül életünk minden jócselekedete és bűne. „Azoknak lelke, akik személyes halálos bűnben vagy csak az eredeti bűnnel halnak meg, tüstént örök pokolra száll (ámbár nem egyenlő büntetéssel bűnhődnek).”[15] Akiknek viszont jócselekedeteik vannak túlsúlyban, jó esetben azonnal, rosszabb esetben némi isteni dorgálás után, örök a mennyországba jutnak. [16]

Érdekes módon, az így örökkévalóvá deklarált anyag filozófiai problémája nem akadt fenn évszázadok fényes elméjű teológusainak gondolati hálóján, mígnem a II. Vatikáni Zsinatot követő teológia felismerte, hogy ismét elérkezett néhány dogma *átértelmezésének* ideje. A mai fogalmazás szerint, Isten csak „jelen van”, de tulajdonképpen az ember ítéli meg önmagát, amikor vele szembesülve eléje tárul életének minden részlete. Az esetleges elmarasztaló „önítéletet” nem kívülről ránk rótt büntetésként, hanem bűneinknek és a szeretet elutasításának szenvedést okozó következményeként éljük meg.[17]

Tehát szó sincs az anyagi test fizikai helyreállításáról; a feltámadás pedig azért *beteljesedés* is, mert az egyén egész élettörténetével és minden kapcsolatával *együtt* lép be az örökkévalóságba: „Az anyag azáltal teljesedik be, hogy »bensőségesül«, szellemivé válik, *felülmúlja magát* a szellem felé”.[18]

> Fel kell persze tételeznünk, hogy ez Isten közreműködésével történik, hiszen különben honnan venné véges anyagi testünk a képességet a *bensőségesüléshez*? És logikailag: mit magyaráz meg egy olyan szó, amelynek az anyaggal kapcsolatban semmilyen elfogadott jelentése nincs?

A véges-végtelen együtt létezése megoldhatatlan fogas teológiai kérdés: a túlvilágon „tartózkodó” (nyilvánvalóan véges) jó és rossz szellemi lények, valamint a bensőségesült testű elhalt emberek összességében is csak véges „kiterjedésű” tartománya, hogyan helyezkedik *Istenben,* aki természetesen mindenütt „egyenletesen” jelen van, hiszen ő homogén?

Lehetett ilyen hiányérzete a 20. század egyik legnagyobb német teológusának, Giesbert Greshakenek is, mert bővebb magyarázattal szolgált: „Az embernek a halálban való beteljesedése nem gondolható el egy testetlen lélek kivándorlásaként, amely maga mögött hagyja testi voltát és a világot; inkább az ember szellemi szubjektumának *végérvényes önmagához térése* a világban és a világ által, testi voltában és azon keresztül; a bensőségessé vált anyag így a

szellem beteljesedésének maradandó mozzanatává lesz".[19] Kevésbé diplomatikusan fogalmazva: lelkünk végérvényes önmagához térése révén, testünk anyagi mivoltában *nem támad fel*, hanem szellemünk – *beteljesedésének maradandó mozzanataként* – valamiféle asztrál-testhez kapcsolódik majd.
A napjainkban leginkább elfogadott feltámadás-modell a következő :

- A halálban az egész ember meghal, testestül lelkestül, mintegy a semmibe zuhan; ám Isten „elkapja" és új életre kelti, de nem „semmiből" teremti újra, hanem „megmenti" az elmúlástól. Más szóval: a halál nem megsemmisülés, hanem átváltozás.
- Lelkünk tulajdonképpen nem más, mint Istenhez fűződő kapcsolatunk, vagyis nem természeténél fogva halhatatlan: Isten a maga partneréül teremtette és nem hagyja megsemmisülni ezt a hozzá fűződő *viszonyt*.
- Az emberi személy nem önmagában támad fel, hanem *kapcsolataival együtt*, vagyis vele együtt bizonyos mértékig a világ is „feltámad". Következésképpen feltámadásunk majd csak az egész világgal együtt, a végső feltámadásban teljesedik be.
- A feltámadott személy annyiban azonos a megholttal, amennyiben tovább él „Isten emlékezetében", mert Isten szeretettel van iránta; ez a „tény" pedig garantálja, hogy *lesz* feltámadás.[20]

Ha ateistaként megkíséreljük értelmezni mindezt, meg kell állapítanunk, hogy a teológia feladni kényszerült a testi feltámadásról vallott (az inkvizíciós máglyák fényével is megerősített) tanítását, és mostanában olyan ködös elképzelésekkel helyettesíti, amelyek éppen megfoghatatlanságuknál fogva megcáfolhatatlanok. Ami azt illeti, szemlélhetjük nagyvonalúbban is a teológusok vergődését, belátva, hogy a véges-végtelen átmenetet leírása véges fogalmakkal lehetetlen, ezért szükségképpen torz. Másfelől viszont úgy gondoljuk, hogy – ebben a kérdésben is – meg kellett volna fogadni Wittgenstein bölcs tanácsát: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell".[21] Ennek szellemében maradunk fájdalmas materialista álláspontunkon: a halállal vége életünknek, utána éppen úgy nem létezünk majd, ahogyan születésünk előtt sem léteztünk.

Örök élet

Az egész feltámadási- és remény-ideológiát beárnyékolja a kegyelemtan, amiről nem szokás tájékoztatni a hívőket a hittanórákon. Ennek alaptétele: „Minden teremtmény minden tevékenységében Isten teremtői együttműködésére szorul".[22] Világosan kifejtve: Isten előzetes, *segítő kegyelme* nélkül nem tudunk az üdvösségre vezető úton járni! Ilyen kegyelmet azonban nem lehet kiérdemelni jótettekkel – vagy kapjuk, vagy nem –, kikönyörögni már

csak azért sem lehet, mert ez az üdvösséghez vezető hasznos cselekedet lenne. Viszont „A jó és igazságos Isten...*előzetes* tudása révén *kiválasztja*...azokat, akiket kegyelemből... az örök életre rendelt; a többieket azonban... bár előre tudja róluk ...nem rendeli arra, hogy elvesszenek; de mivel igazságos, örök büntetésüket előre elrendeli".[23]

Ezúttal tényleg nincs észrevétel.

Teológiai magyarázat azért van: Isten minden embert üdvözíteni akar, *szeretetből*. Szeretete ellenségeire is kiárad és mindenkinek megadja a lehetőséget kegyelmeinek felhasználására. Ezáltal természetesen nem korlátozza a szabad akaratot (lásd az előbbi idézetet), ezért a megátalkodottak megtehetik, hogy elutasítják közeledését, elkárhozásuk azonban ekkor már a maguk műve. (Kivéve persze, ha a kegyelem olyan bőséges, hogy előidézi a szabad akarat önkéntes megfordulását.)

Noha nem kíséreljük meg leírni a leírhatatlan végtelent, azt elfogadjuk, hogy az örökkévalóság lényege az időtlenség,[24] amiből szükségszerűen következik – persze emberi logikával – a változhatatlanság. Isten minden elképzelhető (és el sem képzelhető) tekintetben végtelen, így nem logikátlan feltenni, hogy lénye konform az időtlen örökkévalósággal: tökéletesen „boldognak" érezheti magát.

Emberi logikánk szerit viszont, bármilyen folyamat csak időben játszódhat le. Ha valamilyen csoda révén átkerülhetnénk is az időtlen örökkévalóságba, személyiségünk és tudatunk megtartásával, agyunk és felfogóképességünk akkor is véges marad, és teljesen kitölti, ami az örökkévalóságból véges aggyal felfogható. Így többé nem „juthat eszünkbe" semmilyen új ismeret.

A buddhizmus könyörületes: nem zavar bele végtelen körforgásba, előbb utóbb kiérdemelhetjük a Nirvána örök nyugalmát.

A kereszténység irgalmatlan: örök ébrenlétre kényszerít, amiben nincs új gondolat és nincs cselekvés: csak létezünk belefagyva a végtelen időtlenségbe. Véges értelmünk számára ez iszonyatos unalomba torkollik! És őrjítő reménytelenségbe is: sohasem ér véget.

Az ateisták nem kívánnak örök életet, hanem belenyugszanak, hogy a halál a fejlődés feltétele: halál nélkül nem születhetnének újabb emberek, gyermekek nemzése és felnevelése nélkül pedig értelmetlenné válnék a családi élet.

A Jézus feltámadásáról szóló bibliai szövegek összevisszasága azt a racionális következtetést sugallja, hogy nem megtörtént eseményről számolnak be, hanem legendát mondanak el. A mai teológia egyfelől elismeri, hogy bizonyítékok nem léteznek; ám a hithez nincs is szükség rájuk. Másfelől viszont úgy érvel, hogy kellett „valaminek" történnie, amitől a keresztre fe-

szítéstől megrettent tanítványok mégiscsak elkezdték terjeszteni Jézus tanítását. Ez a „valami" pedig nem volt más, mint „Jézus jelenlétének *megtapasztalása (?)* és nyilvánvalósága a Lélekben… tehát a hívők szokásos *misztikus élményében*".[25] Jellemző teológiai trükk: bizonyíthatatlan igazságok bizonyítása végett önkényes jelentéscsere: „megtapasztalás"=„misztikus élmény".[26]

A modern neuropszichológia kísérletekkel igazolja, hogy a misztikus élményeket a jobboldali halántéklebeny neuronjainak mikrokisülései váltják ki.[27] Ezt tudva, a „hittapasztalat" például az „ülvegyaloglás" szinonimájaként lenne értelmezhető.

Hiábavalók a racionális érvek, a csodaszép húsvéti legenda reményt sugároz a hívőkre, és enyhíti a halál fullánkjának mérgét: elfeledteti velük az evolúció a galádságát, hogy az értelem nem menti meg agyunkat a megsemmisüléstől. Boldogok, akik nem látják a feloldhatatlan ellentmondásokat, csak hisznek. De boldogok azok is, akik látják és mégis hisznek.

Mégsem csak a hívőké a boldogság privilégiuma! Materialistaként, túlvilági illúziók nélkül, bölcsen beletörődve abba, hogy létünk véges, értelmes és kiegyensúlyozott lesz az életünk, ha másoknak is hasznára tudunk lenni. Ez másfajta boldogság, földi és véges, de nem kevésbé teljes, mint a hívőké:

Ne legyen hiú életcélod
elérhetetlen végtelen,
de élj úgy, hogy ha majd meghaltál,
a hiányoddal légy jelen.

Jegyzetek

1 1Kor 15.14
2 Raniero Cantalamessa, a Vatikán házi káplánjajának nyilatkozata
3 Mt 12.40
4 Vö: Jn 19.38–42, illetve Mt 27.65–66. – 100 római font ≈ 33 kg!
5 Mr 27.62–66.
6 Vö. rendre Mt 28.2–10, Mk 16.5–11, Lk 24.2–11, illetve Jn 20. 2–18.
7 Theodor Schneider (szerk):A dogmatika kézikönyve (DKK) 1-2. (Szent István Társulat, Budapest, 2000).;) In: DKK1, 298. oldal
8 „Az Úr Jézus, miután szólt hozzájuk, fölment a mennybe, elfoglalta helyét az Isten jobbján" (Mk.16,19), illetve „Ezután kivezette őket Betánia közelébe, és kezét kitárva megáldotta őket. Áldás közben megvált tőlük, és fölemelkedett az égbe" (Lk.24,50–51).
9 ApCsel 1,3-12.
10 Shakespeare: *Hamlet, dán királyfi*, 3. felv. 1. szín (Arany János fordítása)
11 DKK'1, 237. oldal.
12 Vö. DKK2, 470–475. oldal.

[13] A Világegyetemnek azt a véges tartományát nevezzük *Univerzumunk*nak, amelynek létét – közvetlenül, vagy műszereink segítségével – érzékelhetjük; ez jelenleg ~13800 millió fényév sugarú gömb. A jövőben – ha megérjük –, azokat az égi objektumokat tudjuk majd észlelni, amelyek ma legfeljebb 46000 millió fényévnyire vannak tőlünk; ennél távolabbiak számunkra nem léteznek.

[14] Marcus Aurelius mondása.

[15] Bűnt el lehet követni gondolattal, szóval, cselekedettel vagy mulasztással, de halálosnak csak akkor minősül, ha valaki Isten törvényét *súlyosan*, *teljes tudatossággal* és *előre megfontolt beleegyezéssel* szegi meg. Súlyosnak számít többek között a gyilkosság (beleértve az abortuszt!), a káromkodás (gondolatban is!), a szexuális bűn (házasságtörés, szexuális kapcsolat *házasságon kívül*, fogamzásgátló szer alkalmazása még *házasságon belül* is, akár valamilyen erotikus *gondolat* stb.), erőszakos cselekmény (különösen a szülők ellen), de az Egyház bizonyos parancsainak megszegése is (szentmise elmulasztása kötelező ünnepen, húsétel fogyasztása Nagypénteken stb.). Ha mindhárom kritérium teljesül, a bűnös egyetlen ilyen bűn miatt is elkárhozhat; de a nem szándékos tudatlanság vagy negatív környezeti hatás (rossz életkörülmények, külső kényszer stb.) enyhítő körülménynek számít. (A Firenzei zsinat dogmája, HD1306).

[16] Földi életükben ugyanis mindenkinek megvolt a lehetősége, hogy megbánja bűneit, és ha teljesítette a kirótt penitenciát, Isten elengedte a büntetést, a halál után azonban már nincs irgalom, csak igazságosztás. Az ítélet ellen nincs fellebbezés és örökérvényű

[17] Vö. DKK2, 482–485. oldal.

[18] DKK2, 477. oldal

[19] Giesbert Greshake: *Leib-Seele-Problematik*. Mivel az eredeti mű nem hozzáférhető, a DKK2, 477. oldalán közölt hiteles fordítást idéztem.

[20] Vö. DKK2, 481. oldal

[21] Wittgenstein Tractatusának befejező mondata.

[22] Cathechismus Catholicus, I. 222.

[23] A quierzy-i zsinat (853) dekrétuma. (HD621)

[24] Az idő lényegnél fogva véges, mivel véges hosszúságú időszakaszok összege. A „végtelenidő” logikai önellentmondás.

[25] Vö. DKK1, 305–306. oldal.

[26] „A tapasztalat az egyén megismerési rendszerét befolyásoló külső hatások összessége. … [megkülönböztetünk] közvetlen (észlelés útján szerzett) és közvetett (például könyvekből szerzett) tapasztalatot. … a görög örökség … a tapasztalatra mint egy képesség birtoklására tekint.” (Vö. például Magyar Nagylexikon 17. k. 170. oldal.)

[27] Lásd például SZENDI2008, 76–78. oldal.